

1.2.

Massa- tuotanto monistaa

Kierrätysjulkaisu, Manninen & Mäkinen, 1997

1.2. Massatuotanto monistaa

Ensimmäiset ekologisesti ajattelevat suomalaiset nuoret muotoilijat heräsivät tietoisuuteen maapallon varojen rajallisuudesta 1960-luvulla. Ympäristömyönteiseen ajatteluun suomalaisia suunnittelijoita johdatti mm. Viktor Papanek, joka korosti muotoilijoiden sosiaalista ja moraalista vastuuta maailman todellisten ongelmien ratkaisemiseksi.

Nyt 1990-luvulla ollaan jälleen tietoisia ympäristöongelmista, eletään ekologisen ajattelun toista kautta. Taideteollisen korkeakoulun rehtori Yrjö Sotamaan mukaan 1960-luvun utopia ja radikalismi ovat vaihtuneet realistisemmaksi toiminnaksi. Muotoilu on saanut uusia haasteita vastattavakseen. Milanolainen arkkitehti ja insinööri Enzo Manzini onkin todennut, että muotoilijoiden tehtävänä on muita aikaisemmin huomioida muutoksen merkit ihmisten elintavoissa ja antaa merkeille näkyvä muoto, pukea muutokset tuotteiksi ja palveluiksi. [1]

Muotoilu nähdään tehokkaana välineenä, jonka avulla ihminen muokkaa ympäristöönsä, yhteiskuntaa ja itseään. Teollinen muotoilija palkataan usein luomaan ihmisten elämään uusia tarpeita ja sitten väliaikaisesti tyydyttämään ne. Tämä asettaa siksi muotoilijalle suuren yhteiskunnallisen ja moraalisen vastuun. Victor Papanek [2] kirjoittaa, että "työkalut, asunto, vaatetus ja hengittämiskelpoinen ilma sekä käyttökelpoinen vesi eivät ainoastaan kuulu muotoilijan tehtäviin vaan ovat myös hänen velvollisuutensa". Muotoilijoiden tulisi luoda nykyiselle elämäntavalle uusi houkuttelevampi ja vetovoimaisempi, ympäristömyönteinen vaihtoehto.

Käsityötieteen professori Pirkko Anttilan [3] mukaan muotoilua ei pidä arvioida vain materiaalisten menestymisen tekijöiden, esteettisyyden tai esimerkiksi taloudellisuuden mittareiden mukaan, sillä silloin päädytään vain "tavarapaljouteen, kulutuksen mielettömyyteen, kasvavien jätevuorten ongelmaan ja luonnonvarojen mielettömään tuh- laukseen". Tuotesuunnittelijan tulisi vastata tuotteestaan kokonaisuutena [4]. Suunnittelijan työskentelyn tavoitteena olisi ekologisesti terve tuote, joka valmistuu, kuluu, kiertää ja häviää säästämällä mahdollisimman paljon ympäröivää luontoa.

Ympäristöystävälliseen elämäntapaan liittyvien vaatimusten ja merkitysten kokoaminen tuotteiksi ei kuitenkaan ole helppo tehtävä suunnittelijoille. Edelleenkin markkinoille tuotetaan kertakäyttötuotteita, sellaisia esineitä, jotka eivät jätä jälkiä kuluttajien mieliin, mutta sitä vastoin kasvattavat kaatopaikkoja. Muotoilijan tulisikin analysoida tarkasti sekä niitä seurauksia, joita hänen teoillaan on menneisyydessä ollut että arvioida myös niitä tapahtumia, joita hänen valinnoillaan voi tulevaisuudessa olla. Papanek [5] korostaa, että muotoilusta on tultava uudistava, tieteidenvälinen ja ihmisten todellisiin tarpeisiin vastaava työväline, jonka tulee suuntautua entistä enemmän tutkimukseen.

Tärkeää on, että muotoilijat eivät enää saastuta maailmaa huonosti suunnitelluilla esineillä, sillä suurina määrinä tuotettujen esineiden mukana suunnittelun virheetkin ovat moninkertaiset. Suunnitteluvaiheen päätöksillä voi olla siis hyvinkin kauaskantoiset vaikutukset [6].

Käytettävissä olevat monipuoliset valmistusmenetelmät ja uudet materiaalit tarjoavat käsityöläisille, taiteilijoille ja muotoilijoille miltei rajattomat mahdollisuudet ideoiden toteuttamiseen ja siten uutuuksien jatkuvaan etsimiseen sekä tuottamiseen. Sama uutuuksien viehäytys ja vähitellen jopa uutuuksien tarve siirtyy kuluttajille siten, että uutuus uutuuden vuoksi tulee ainoaksi määrääväksi tekijäksi. Ihmiset saadaan mainonnan ja muun viestinnän uhreina heittämään hyvin pinnallisin perustein tavaroitaan menemään ja hankkimaan uusia tilalle. Papanek pelkää, että samanlainen kertakäyttöisyyden ideologia siirtyy myös ihmissuhteiden tasolle tai vielä laajemmalle, globaalille tasolle, jolloin ystävät, maat tai maanosat nähdään pelkkinä kertakäyttötavaroina. [7]

Jos muotoilijat aikovat ottaa ekologisen ja yhteiskunnallisen vastuunsa vakavasti, tulisi heidän pohtia näkökulmiaan ja periaatteitaan asioiden juurista ja ytimistä lähtien. Muotoilijoiden pitäisi noudattaa ns. luonnon pienimmän ponnistuksen periaatetta eli pyrkiä mahdollisimman niukoin keinoin maksimitulokseen, tehdä mahdollisimman paljon mahdollisimman vähällä (minimalismi). Tavoitteena olisi se, että kulutettaisiin vähemmän, käytettäisiin esineitä kauemmin, käytettäisiin raaka-aineita uudelleen jne. Siksi monilla muotoilun alueilla suunnittelijoiden tulisikin panostaa osaamisensa uudelleenmuotoiluun. [8]

Palvelujen suunnittelu

Kuluttajatutkija Eva Heiskanen (1997, 16) kirjoittaa palvelusuuntautuneesta tuotesuunnittelusta, jonka peruslähtökohtana on ajatus, että kuluttaja ei halua itse tuotetta, vaan sen tuottamia palveluja.

Voidaan siis kysyä, tarvitaanko tuotetta lainkaan, jos vastaava palvelu tuotetaan muulla tavoin.

(Heiskanen, 1997, 16)

Tähtisadetta

Punottuja lisäkierteitä
2.-24.4.2016 -näyttely.
Taitelijat ovat kautta aikojen
hengittäneet käytettyjen
esineiden lumoa.

Viitteet

[1] Tahkokallio 1993, 4.

[2] Papanek 1984, 102-105.

[3] Anttila 1992, 13-20.

[4] Tuotteen kokonaisuuteen kuuluvat mm. eettiset, ekologiset, ergonomiset, esteettiset, kulttuuriset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset ja tekniset tekijät (Anttila 1992, 13-14).

[5] Papanek 1984, 102.

[6] Papanek 1984, 102; Tahkokallio 1993, 4. Suunnittelija Stefano Marzanon mukaan muotoilijan tulisi huolehtia siitä, että tuote aiheuttaa mahdollisimman pieniä päästöjä koko elinkaarensa aikana. Tuotteeseen tulisi voida hankkia varaosia, tuotteen materiaalit olisivat huolella valittuja sekä valikoimaltaan vähäisiä ja tuote olisi kokonaisvaltaisesti kestävä. Kestävyyttä muotoilija voi tavoitella joko kierrätettävyyttä parantamalla tai pidentämällä käyttöikä. (Mäntyranta 1996, 47.)

[7] Papanek 1973, 54, 99; 1984, 42, 87.

[8] Papanek 1973, 361; 1984, 346-347. Kuluttajatutkija Eva Heiskanen (1997, 16) kirjoittaa palvelusuuntautuneesta tuotesuunnittelusta, joka vaatii kokonaan uudenlaista tapaa katsoa tuotetta ja asiakasta. Peruslähtökohtana on ajatus siitä, että kuluttaja ei halua itse tuotetta, vaan sen tuottamia palveluja. Voidaan siis kysyä, tarvitaanko tuotetta lainkaan, jos vastaava palvelu tuotetaan muulla tavoin.

Raija Manninen ja Minna Mäkinen

Julkaisussa Kierrätys –jatkoaika käsillä 1997

Pohdintoja ihmisten esineistä

Suomen käsityön museon julkaisuja 14